

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—No. 644.

CHICAGO, ILL., dne 15. januarja (January 15), 1920.

LETO—VOL. XV.

Upravništvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone, Lawndale 2407

ZABLODE REAKCIJE.

Po kapitalističnem mnenju se razširjajo zadnji časi teorije, o katerih mislijo nekateri uredniki, da morajo biti, če se splošno uveljavijo, koristne kapitalističnim interesom. In z nenavadnim zelotizmom se skuša ustvarjati razpoloženje in sugerirati ljudstvu mnenje, da je absolutno potrebno soglašati s takimi teorijami, medtem ko naj bi bilo naravnost pregrešno imeti kakršnekoli drugačne nazore. Da bi te doktrine lože dosegle uspeh, se odevajo s patriotizmom, ki se je sicer vedno zlorabljal, toda nikdar ne tako kakor sedaj. Iznašli so vsakovrstne formule, ki se dobe poceni, done mogočno, a so prazne kakor lonec, ki daje tudi močan zvok. Take fraze so "ameriško misliti", "stoprocentni Amerikanec", "prave ameriške ideje" i. t. d. Za vsem tem, kar se na tak način prodaja kot "pravo američanstvo", pa tiči večinoma vse kaj drugega in če se le malo popraska, se najdejo pod polituro ideje, ki so vsemu prej podobne, kakor temeljem, na katerih je bila osnovana ta dežela in idealom, za katere so se bojevali najboljši Američani v preteklih dneh.

Kdo pa je vendar dober Amerikanec? Kdo more biti pravzaprav sodnik, če pride to vprašanje na dnevni red? Kakšna avtoriteta je na primer ta ali oni Hearstov urednik, kakšen specialist prvi ali drugi člankar chicaska "Tribune", da bi morali ali sploh mogli sprejemati za sveto pismo, kar dekretirajo s samozavestjo, ki lahko imponira slabim umovom, pa je pravzaprav le domišljavost?

Splošno se pač lahko pravi, da je dober Amerikanec, kdor želi deželi najboljše in se tudi praktično po svojih najboljših močeh trudi, da bi dežela in njeno ljudstvo imelo vse, kar pošteno smatra za najboljše. Negativno je lahko izreči, da ne more biti dober Amerikanec, kdor želi ameriškem narodu škodo in kdor dela v tem smislu. Ali če je taka splošna definicija zelo lahka, nastanejo takoj nepremagljive težave, čim hoče kdo ustanoviti podrobnosti dobrega amerikanizma. Kajti tedaj se pride prekmalu od faktov do nazorov, proti katerim ni mogoče postaviti nič drugega, kakor druge nazore. Te in one je mogoče zagovarjati, podpirati z argumenti, razlagati in osvetljevati, ali kljub vsemu ostanejo le nazori. Vsakdo je o svojih lahko prepričan, da so boljši od drugih, da so morda najboljši sploh, ali navsezadnje je to le prepričanje, kar

je tako oddaljeno od dokaza, kakor solnce od zemlje.

Za nazore more priti le eno vprašanje v poštev: Ali so pošteni ali ne? Ali izražajo res prepričanje tistega, ki jih izreka, ali zakrivajo le druge misli?

Kapitalistično časopisje ima svoje nazore. To časopisje zastopa posebne interese ožjih krogov in povsem naravno je, da se njegovi nazori prilegajo tem interesom. Če je žurnalista pošten, se postavi na tisto stran, kjer lahko piše, kar res misli. Če smatra kapitalistične uredbe za dobre, bo gledal, da pride na to mesto, kjer mu je mogoče pisati v tem smislu. Zagovarjal bo te posebne, enostranske interese in pobijal vse nasprotno. Če smatra časnikarstvo le za rokodelstvo, kar ni v današnjih časih nič nenavadnega, pojde tja, kjer se mu bo najboljše godilo, in ker je kapitalistično časopisje kajpada najbogatejše, bo gledal, da pride zaradi svojega osebnega dobička tje. In pisal bo v prid kapitalističnim interesom in pobijal bo vse druge. Prvi dela to po svojem prepričanju, drugi iz egoizma, ali efekt je v obeh slučajih enak. Prvi dela s svojimi lastnimi nazori, drugi s tistimi, ki jih zahteva njegov delodajalec, ali v praksi so nazori enega in drugega enaki. V vsakem slučaju so nazori gotovih določenih krogov naslanjajoči se na interese teh krogov.

Ni dvoma, da imajo kapitalisti pravico zagovarjati svoje interese in propagirati svoje nazore. Ali to se ne sme identificirati s pravico, da se označujejo taki nazori za edino zveličavne in etiketirajo kot edino pravi ameriški nazori. V Ameriki je še mnogo drugih slojev in krogov in interesov, in če bi vsak prodajal svoje ideje ali nauke kot prave ameriške, kar bi pač storil z enako pravico, bi dobili zmes amerikanizma, ki bi imela več barv kakor mavrica in bi pognala absurdnost na vrhunec.

Prav to se pa danes poizkuša = kapitalističnem tisku, in razni faktorji, ki bi po svojem poklicu morali čimbolj paziti na svojo nevtralnost, slede tem sugestijam zavedno ali instinktivno, v mnogih slučajih navdušeni za američanstvo, pa vendar grešeči zoper američanstvo bolj kot morejo razumeti.

Odkar je končana vojna, je reakcija zajahala. Presenetljivo to ni. Napredek vseh nians in reakcija vseh stopenj sta vedno v boju. Se-

daj se ta boj le nadaljuje. Ali ker je vojna zarisala vse strožje črte med različnimi interesnimi skupinami, se je tudi boj poostiril in reakciji prihaja še posebej v prid dejstvo, da so se med vojno razne pravice pomaknile v ozadje in da ji je vsled tega položaj nenavadno ugoden, dokler še obstaja to izjemno stanje. V boju skuša vsaka stran izrabiti okoliščine, kolikor le more, in danes so okoliščine ugodne za reakcijo. In v mnogih slučajih so ji baš napredni elementi še pomagali — s preveliko naprednostjo, z nepremišljenim radikalizmom, ki ji daje orožje in jo v očeh nerazsodnih in sugestijam lahko dostopnih ljudi opravičuje.

Kar bi reakcija — ne le v Ameriki, ampak po vsem svetu — rada dosegla, ni nič novega. Njen program se v bistvu nikakor ni izpremenil, le njena poželjivost se je povečala, ker se ji zdi, da je čas zanjo ugoden in da lahko bolje porabi okoliščine kakor v kakšni drugi dobi. Rada bi torej hitro požela in spravila letino pod streho. Taka naglica je pa vedno nevarna trezni razsodbi. Eno je vprašanje, ali so cilji reakcije dobri ali slabi; brez obzira na to je pa še drugo vprašanje, ali so sredstva, katerih se reakcija poslužuje, pametna ali nespametna. Lahko bi predpostavili, da imajo nazadnjaki vsaj pošteno namene in da so prepričani o visoki vrednosti svojih idej. Toda niti v tem slučaju ni opravičen macchiavellizem, in tudi v tem slučaju ne more postati razumno, kar je nerazumno, in koristno, kar je škodljivo.

Reakcija se moti v osnovi. To je njena stara navada. Vedno se je motila na enak način. Kar ji ni ugajalo, je hotela zatreti s silo, in če je pri tem dosegla trenoten uspeh, je smatrala to za dokaz, da je na pravi poti s svojo taktiko, pa se je potem še z večjo vnemo posluževala nasilnih sredstev. Končni rezultat je pa vendar vedno nasproten. Vsa zgodovina izpričuje to. Ali reakcija se ni znala nikdar učiti iz zgodovine in je tudi vedno tako kratkovidna, da ne vidi preko momentanega uspeha v bodočnost. Podobna je hazardnemu igralcu, ki je enkrat imel srečo v igri, pa se potem krčevito drži tiste metode, s katero je enkrat dobil, misleč, da mu mora vedno prinašati dobičke, a če pride v izgubo, žene svoj "sistem" tem trdovratneje dalje, kakor da bi mogel prisiliti tudi usodo na poslušnost. Naposled zaigra vse do zadnjega, pa zblazni ali se pa ustrelil.

Če se ne bi bilo to že stokrat in tisočkrat ponavljalo, bi se moral človek čuditi, da so reakcionarne sile prav sedaj tako slepe. Baš ta leta, katerih spomin je še ves svež, so pokazala polom najmočnejših reakcij tega sveta. Cesarstva, zrasla v dolgih stoletjih, utrjena kakor za večnost, razpolagajoča z impozantnimi sredstvi sile, so se stresla in padla, da se je navidezno božanska moč razpršila kakor dim v vetru. Ni li pa dec ruskega carizma zgovoren nauk? Ni li po-

lom nemškega monarhizma z njegovimi številnimi dinastijami zgled? Ni li razsulo Avstro-Ogrske, te stare, mogočne, brutalne in obenem navihane avtokracije, zgodovinski vzorec?

Z nobenimi sredstvi ne more reakcija preprečiti tega, kar zahteva čas, tega, kar porajajo razmere, tega, kar dozoreva po neizpremenljivem zakonu. Iz odraslih mož in žena ni več mogoče napraviti malih otrok. V njih glave ni mogoče vcepiti otroških in otročjih misli in iz njih pregnati novih misli, prihajajočih z leti. V njih srcih ni mogoče zbuditi poželenja po nekdanjih, davno pozabljenih igrah, ki so razveseljevale otroke bolj kakor vsa neznana modrost sveta, ni pa tudi mogoče izpuliti iz njih čutov doraslega človeka. In kakor se ne da zadržati ura posameznega človeka, je zaman ustavljati razvoj vsega človečanstva. Kar prinaša razvoj, dobimo, če hočemo li če nočemo. V določeni črti so se izpreminjale razmere do današnjega dneva, in slaboumen je, kdor misli, da bi se moglo to izpreminjanje ustaviti baš danes in svet u ohraniti današnjo obliko za vso prihodnjo večnost.

To pa je v bistvu, kar hoče reakcija. In ker hoče nekaj nemogočega, in ker hoče to po sili, ker se za to poslužuje sredstev sile, mora hočeš nočeš izzvati silo na drugi strani, izzvati jo po nepotrebnem, in povzročiti boje, ki jih razvoj sam nikakor ne bi zahteval. Pri tem prihaja reakcija v čudno dilemo. Večinoma koprni po miru. Brutalnost, s katero nastopa, smatra le za potrebo mimoideične epizode, kateri naj bi po njenem mnenju sledila dolga perioda pokojnega uživanja. "Pokaži sužnjem danes železno pest, nauči jih pokorščine s tem, da jih naučiš spoznavati brezuspešnost vsakega upora, pa postanejo pohlevni, in na vseh koncih in krajih bo tedaj gospodov mir." Taka je ideologija reakcionarne silovitosti. Ali ta ideologija nima realne podlage. Mir se na tak način ne doseže. Započeta sila se mora nadaljevati. Brutalna sredstva se ne morejo nikdar več odložiti. In če se z njimi doseže momentan uspeh, je njega trajnost le kratka. Ne sledi mu le nezadovoljnost, ampak provocira se prav to, kar naj bi se preprečilo. Tlak izziva protitlak, sili se zoperstavlja sila, proti brutalnosti se dviga brutalnost. Boji, ki so v razvoju neizogibni, a ki bi se lahko vodili na kulturnen način in tem manj brahialno, kolikor bolj se dviga vse nivo civilizacije, postajajo strupeni, vera v možnost napredka brez sile gine in preroki nasilstva dobivajo več in več radovoljnih poslušalcev.

Reakcija, ki hoče nasilno zatreti republičansko misel, ustvarja protimonarhistične teroriste. Reakcija, ki hoče z brutalnostjo preprečiti socialni napredek, poraja socialne revolucionarje. Kjer bi šla evolucija mirno svojo pot, jo v takih razmerah nadomešča strast in silovitost in reakcija dosega prav to, kar bi rada prepre-

čila. Bolj kakor vsi propagatorji nihilizma in sile je ona odgovorna za revolucionarne ekscese. A kadar spozna, da se je motila, je navadno prepozno.

V Evropi skoraj ni dežele, ki ne bi bila imela takih izkušenj tudi z zatiranjem socialnega gibanja. Ruski sistem je splošno znan. Mogoče ga je posnemati, prekositi skoraj ne. Posluževal se je Sibirije in Petropavlovske trdnjave in vislje, a porodil je terorizem nihilistov in socialnih revolucionarjev, dogodki, ki so se odigrali izza revolucije in izzvali strasten odpor in najostrejšo kritiko na obeh straneh oceana, so posledice krutosti in vztrajnosti tistega sistema. Ker je imela svoj carizem, je Rusija dobila svoj boljševizem in vse, kar je bilo v zvezi z njim. Če je bil revolucionarni proces spojen z brutalnostmi, se ne sme to pripisati nikakršnemu posebnemu divjaškemu značaju Rusov, ampak dolgotrajnemu barbaričnemu pritisku, pod katerim je ječalo rusko ljudstvo. . . Nemčiji je bil Bismarck dal zloglasni socialistovski zakon. Socializma ni preprečil, ali dosegel je, da se je propaganda prenesla v zakotja in pod zemljo, in Bismarck sam je spoznal, da je bilo skrajno nespametno zatirati, dar se ne da zatreti, pa je preklical zakon, ki je ustvaril desetkrat več slabega kakor dobrega — povsem brez obzira na to, s katerega stališča so se presojali njegovi učinki. Avstrija je imela svoje izjemno stanje. Namesto mirne javne delavske politike je dobila anarhizem, ki cicer delavstvu nič ni koristil, ki je pa grozil z uničenjem nesadomestivih vrednosti.

Kjerkoli so prišli pravočasno do spoznanja, da so persekucije splošno škodljive in nevarne in so odpravili nasilne omejitve, je prišlo socialno gibanje v legalne in kulturne struge ter je izpodrinilo anarhizem v vseh njegovih oblikah. Dežele, ki niso nikdar vpeljavale izjemnega zakonodajstva, niso nikdar imele atentatov in terorizma, pač pa so dobile inteligentno delavstvo, kateremu se ni bilo treba skrivati in je zato imelo priliko za izobrazbo v prid sebi in vsej družbi.

Če je sploh kaj smisla v besedi o dobrem amerikanizmu, tedaj je najboljši Amerikanec tisti, ki skuša pospešiti blaginjo ameriškega ljudstva in ga obvarovati vseh katastrof. To se pa ne doseže z nepotrebnim preganjanjem in z vsiljevanjem kakršnega koli dogmatizma. Najboljše sredstvo za to je svoboda, zaradi katere je bila Amerika včasih glasovita po vsem svetu in ki jo je napravila veliko, svoboda, ki daje ljudstvu zaupanje in kreпча njegovo vero v uspešnost demokratičnih sredstev, svoboda, ki je najboljši protistrup proti vsem fantastičnim aventuram. Čim prej se vrne k tem idealom, tem prej postane vsako nasilstvo od zgoraj in od spodaj nepotrebno.

Viljemove duhovite opombe.

Pred kratkim so dnevni časopisi poročali, da je komisija nemške narodne skupščine, ki je bila določena, da preišče predzgodovino vojne in dožene krivdo tistih, ki so zanjo odgovorni, končala svoje delo. Poročilo komisije je sestavil Karl Kautsky, ki je zbral v državnih arhivih bogat material in med drugim tudi razne dokumente, na katerih je bivši kajzer na strani napravil svoje opazke. Bila je pač njegova bolezen, da se je smatral za izredno duhovitega in zaradi tega si je tudi pripisoval sposobnost za vse poklice. Tako je na primer nastopal kot govornik, kot pridigar, kot slikar, kot pesnik, kot vojskovodja, kot državnik, kot gledališki mojster in v vsakem slučaju je zahteval priznanje odličnosti. S tako duševnostjo se lahko razlaga, da ni mogel čitati ničesar, ne da bi napravil na strani svoje opazke, povsem po zgledu malih ljudi, ki mislijo, da čaka ves svet z nestrpnostjo na izjave njih mnenja.

Uradna zbirka dokumentov je sedaj objavljena, in nekoliko vzorcev iz nje pokaže čitatelju, kako žarko se je bleščala luč njegovega nekdanjega veličanstva. Za boljše razumevanje omenjamo, da so debelo tiskani stavki Viljemove opazke.

Dne 30. julija 1914 je poslal nemški poslanik na Dunaju tedanjemu državnemu kancelarju poročilo, v katerem pravi med drugim:

“Tukaj slišim tudi od resnih ljudi pogostoma željo, da se mora s Srbijo enkrat temeljito obračunati. (Sedaj ali nikdar ne.) Treba bi bilo Srbom predvsem predložiti vrsto zahtev, in če jih ne sprejmejo, energično nastopiti. Vsako tako priliko porabim, da svarim mirno, ali zelo krepko in resno pred prenegljenimi koraki. (Kdo mu je dal tako pooblastilo Toje prav on. Se ga nič ne tiče, ker je le stvar Avstrije, kaj da misli storiti na to. Potem če gre narobe, se pa zopet pravi, da Nemčija ni hotela. Tschirschky naj blagovoli pustiti neumnost. S Srbi je treba napraviti konec, in sicer hitro.) Pred vsem je treba priti na jasno, kaj da se hoče, zakaj slišal sem povsem nejasne izraze čuvstev. Potem naj se izgledi kakršnekoli akcije skrbno odtehtajo in predočiti si je treba, da ne stoji Avstrija sama na svetu, da je njena dolžnost poleg obzira na svoje zaveznice vpoštovati tudi splošni evropski položaj. (Se razume vse samo ob sebi in so same vsakdanje resnice.) Zlasti je treba imeti pred očmi ravnanje Italije in Rumunije v vseh vprašanjih, ki se tičejo Srbije.”

• • •

Dne 10. julija je Tschirschky brzojavno poročal o vesteh, ki mu jih je bil dal grof Berchtold o sprejemu pri cesarju Francu Jožefu v Ischlu dne 9. julija. Brzojav pravi:

“Njegovo veličanstvo cesar je zelo mirno govoril o položaju. Predvsem je izrazil svojo toplo zahvalo za nastop našega najmilostivejšega gospoda in cesarske vlade, in dejal, da je povsem drugačnega nazor, da je sedaj treba priti do zaključka. (Ker je njegovega veličanstva spomenica približno štirinajst dni stara, traje to zelo dolgo. To je vendar pravza-

prav načrtano za utemeljitev sklepa samega.) da se napravi neznosnim razmeram Srbije konec. O dalekosežnosti takega sklepa, je dodal grof Berchtold, si je njegovo veličanstvo popolnoma na jasnem. Minister je potem cesarju naznanil dva načina, ki prideta za bližnje nastopanje proti Srbiji v poštev. Njegovo veličanstvo je menilo, da bi se to nasprotje nemara dalo premostiti. V splošnem pa da je njegovo veličanstvo bolj nagibalo k nazoru, da je treba Srbiji podati konkretne zahteve. **(Zelo resnično in nedvoumno!)** On, minister, da noče prezreti prednosti takega postopanja. S tem bi se izognili očitanju, da je bila Srbija izenačena, ki bi lahko padlo tudi na monarhijo, in Srbija bi bila postavljena v krivico. Tako postopanje bi tudi Angliji in Rumuniji zelo olajšalo vsaj nevtralnno držanje. Formuliranje primernih zahtev napram Srbiji je sedaj tukaj glavna skrb. **(Za to so imeli časa dovolj!)** In grof Berchtold je dejal, da bi rad vedel, kako se misli v Berlinu o tem. Menil je, da bi se med drugim lahko zahtevalo, da se imenuje v Belgradu organ avstro-ogrške vlade, ki naj bi od tam nadzoroval velikosrbsko agitacijo, nadalje razpustitev društev in odpust nekaterih **(zelo)** kompromitiranih oficirjev. Rok za odgovor bi se moral čim krajše odmeriti, pač 48 ur. Seveda bi tudi ta kratki rok zadostoval, da se iz Belgrada **(Hartwig je mrtev.)** dobila navodila v Petrogradu. Ako bi Srbi sprejeli vse zahteve, bi bila to rešitev, ki bi mu bila "zelo nesimpatična", pa premišljuje še, kakšne zahteve bi bilo mogoče podati, ki bi Srbiji popolnoma onemogočili, da jih sprejme. **(Sandžak izprazniti! Tedaj je krakel takoj tukaj. Tega mora Avstrija brezpogojno dobiti, da prepreči Srbiji in Črni Gori združenje in Srbiji doseg mora.)** Minister se končno zopet pritožuje zaradi držanja grofa Tisze, ki mu otežuje energično nastopanje proti Srbiji. Grof Tisza trdi, da je treba nastopati "gentlemenlike" **(Napram morilcem, izza tega, kar se je zgodilo! Neumnosti!)**, to pa da ni primerno, če gre za tako važne državne interese in proti nasprotniku, kakršen je Srbija. Priporočilo cesarske vlade, da naj bi se že sedaj javno mnenje v Angliji potom tiska nahujskalo proti Srbiji — o čemer je brzojavil grof Szögyeny — bo minister rad sledil. Le da je treba to po njegovem mnenju še previdno delati, da se Srbija ne alarmira predčasno. Vojni minister pojde jutri na dopust, tudi baron Conrad von Hötzendorf zapusti začasno Dunaj. To se zgodi, kakor mi je rekel grof Berchtold, **(otročje!)**, da se prepreči vsako vznemirjenje. Tscherschky.

(Približno kakor v dobi šleskih vojn. "Jaz sem proti vojnim svetom in posvetovanjem, ker pride boječnejša stranka vedno na vrh. Friderik Veliki.")

Dne 24. julija 1914 je nemški poslanik v Parizu poročal o razgovoru z justičnim ministrom, ki je zastopal ministrskega predsednika. Francoski minister je očitno čutil olajšavo in se je nagibal k nazoru, da naj bi se rešitev avstrijsko-srbskega konflikta prepustila obema prizadetima. Brzojav pravi nadalje:

"Francoska vlada iskreno želi, da bi konflikt ostal lokaliziran. **(Čenče!)** V tem smislu se bo trudil

v interesu ohranitve evropskega miru. Francoska vlada si pa ne zakriva, da bo sili kakor Rusija, ki mora računati z vsoslovansko strujo, težko, da bi ostala popolnoma neinteresirana, namreč tedaj, če bi Avstrija vztrajala na takojšnji izpolnitvi vseh zahtev, tudi takih, ki bi se težko vjemale s srbsko suverenostjo ali pa ki se materialno ne bi mogle takoj izpolniti. Francoska vlada smatra za samo ob sebi umevno, da mora Srbija na prepričujoč način dati zadoščenje in zagotoviti kaznovanje hudodelcev in preprečenje zarot napram Avstro-Ogrski. Tukaj so tudi Srbom svetovali, da naj odnehajo, kolikor le mogoče. Pač pa so tukaj tudi mnenja, da stori Avstro-Ogrska prav, če ne izpolni Srbija vseh zahtev takoj, ampak želi še diskuzije o nekaterih, **(Ultimata se izpolnijo ali pa ne. Odtod ime. Ampak ne diskutira se več.)**, da ne odkloni teh želja, če le ni dobra volja Srbije v splošnem dvomljiva. **(To pa je.)** Schön.

(Zadelane klobasarije!)

Dne 23. julija 1914 je državni tajnik za zunanje zadeve podal cesarju poročilo. Konec tega raporta se glasi:

"Veleposlanik Vašega veličanstva v Londonu dobi instrukeije, da bo znal govoriti, da nismo poznali avstrijskih zahtev, da smo jih pa smatrali za notranje vprašanje Avstro-Ogrske, na katero nismo imeli vpliva."

(Prav! To naj se pa Greyu prav resno in jasno pove, da bo videl, da ne poznam šale, Grey dela napako, da postavlja Srbijo z Avstrijo in drugimi vlesilami na eno stopnjo. To je nezaslišano! Srbija je roparska dežela, ki jo je treba pograbititi za zločine! V nič se ne bom vmešaval, kar ima cesar sam pravico presojsati. Pričakoval sem to depešo in ne preseneča me. Prav angleško mišljenje in ošaben, ukazujoč način, ki hočem, da se odkloni!)

Veleposlanik v Petrogradu je v nekem poročilu dne 26. julija omenil, da piše "Novoje Vremja":

"Kajzerju je znano, da bo Rusija podpirala Srbijo s svojo glavno silo, da pomeni napad na Srbijo vojno z Rusijo, kakor tudi da se zapleteta tedaj tudi Nemčija in Francija v vojno."

(Ne, to mi ni znano. Nisem mogel predpostavljati, da se postavi car na stran banditov in kraljevskih morilcev, tudi če naj povzroči evropsko vojno. Take mentalitete ni sposoben German. Slovanska je ali pa latinska.)

Že ta šopek rožič in kajzerjevega vrta kaže jasno, da je Viljem absolutno hotel vojno. Obenem pa razodeva tudi njegovo hinavsko naruro. Na eni strani šeuje na vse načine in se trudi, da bi preprečil vsako pobotanje in zasmehuje vsak poizkus mirne rešitve, na drugi strani pa že skrbi — kakor premetne zločinec — za alibi in za dokaze, da ni imel svojih prstov vmes. Kadar se mu zdi, da Avstrija omahuje, hujska. Kadar vidi, da so na Dunaju sami bojaželjni, prepušča odločitev svojemu cesarskemu tovarišu . . .

Tudi avstrijska diplomacija prihaja s temi dokumenti v pravo luč. Tisti, ki so vedno skušali opravičevati Avstrijo, češ da sama ni imela vojnih namenov, lahko spoznajo, da ni Berchtold hotel sploh nič drugega, kakor vojno. Če bi Srbija sprejela vse pogoje, bi bila to Avstriji zelo nesimpatična rešitev. Treba je torej iztuhtati take pogoje, da jih Srbija sploh ne more izpolniti. Pri tem delu "pravega gentlemana" je bil kajzer z vso dušo pripravljen pomagati. In pomagal je res, svet pa je tekom petih let gledal posledice...

Kaj bo iz Avstrije?

Silno so se časi izpremenili. Kdo bi še spoznal staro Evropo, kakršna je bila pred vojno? ... In izprememb še ni konec, kajti na vseh koncih in krajih so nastali povsem novi pogoji, katerim morajo slediti povsem novi razvojni procesi. Velike glave, ki si vsaj domišljajo, da so velike, skušajo izkopati kanale, po katerih naj bi šlo vse življenje človeštva tako in naj bi dospelo tja, kamor hočejo, da bi prišlo, a vse te velike glave postajajo skoraj komično majhne, čim pridejo njih načrti v resnično življenje, kjer odločujeta vzrok in posledica, ne pa naše želje in željice, naše volje in voljice.

Vsa Evropa in ves svet je poln problemov in daje toliko materiala za študije, kolikor ga ni bilo še nikdar. Med najzanimivejše dežele v tem oziru spada Avstrija, sedanja nova, mala Avstrija, kjer je vse v največjem kontrastu s tem, kar je nekdanje bilo. Komaj v kateri drugi državi bo položaj tako žalosten, kakor je tam. Vse povesti o ruski bedi, kakorkoli so pretresljive, ne dajejo vendar take slike gorja, kakršna slika resničnost v Avstriji. Kajti ostanki nekdanje mogočne, bogate, ponosne in poželjive Avstrije ni le pomanjkanje in stradanje doma, ampak nekaj mnogo hujšega: Vso državo preveva obup, ljudstvu manjka vere v bodočnost, manjka mu naravnost vere v možnost življenja.

V mnogih drugih državah v Evropi je sedaj beda. Primanjkuje jim živil, oblačil, obutal, premoga, surovin ali pa strojev. Toda celo tam, kjer jim primanjkuje hipno vsega, je gorje začasno. Polagoma se lahko uredi razmere, organizira poljedelstvo, povzdigne in pospeši industrija, spravi trgovina v tir in tako omogoči redno življenje. V Jugoslaviji je na primer danes skoraj vse narobe, toda kadar mine zunanja nevarnost, je le od ljudske energije in vrednosti uprave odvisno, ali bo narod dobro živel ali ne. Jugoslavija ima toliko pogojev za poljedelstvo, živinorejo, gozdarstvo, rudarstvo in za industrijo, da bo lahko producerala marsikaj za izvoz in s tem dobila sredstva za nakup reči, katerih nima doma. Njene produktivne sile so v takem razmerju napram številu prebivalstva, da se brez skrbi lahko doseže blagostanje za vse, če se le politične in narodno gospodarske razmere prav uredi. V Avstriji ni tako. V Avstriji ne zadostuje dobra volja in organizacija, kajti njeni pogoji so neprimerno slabši od jugoslo-

vanskih, čeških, poljskih in celo ogrskih. Kar je bil nekdanj največji ponos Avstrije, je danes njen najmučnejši problem. Veliki, krasni, bogati Dunaj je danes silno breme države.

V dunajski "Arbeiter Zeitung" je izšlo nekoliko člankov, ki osvetlujejo položaj z izredno jasnostjo in dajejo globok vpogled v kompliciranost gospodarskih razmer. Eden teh člankov ima naslov "Potrebno proti nepotrebnemu" in se glasi:

"Znak vsega kapitalističnega uvaževanja je nerresničnost. Kapitalisti nočejo videti resničnega stanja te države. Izjemno težkih pogojev njenega obstoja nočejo spoznati. Strašno bridki resnici nočejo pogledati v oči. Zato imamo večno govoričenje o postranskih rečeh, ki nimajo nobenega vpliva na splošni položaj. Odtod stremljenje, da se odvrne pogled od dejstev in prikaže položaj tako, kakor da je naša beda posledica nesposobnosti ali zakrknjenosti vladajočih. Razredi, ki so nekdanj vladali, nočejo stopiti s podnožja svojega privilegiranega življenja. Še vedno mislijo, da bo mogoče ohraniti kapitalistični red z nekaterimi malenkostnimi žrtvami. Obvarovati se hočejo. In iz zakrknjenosti njih volje izvira nesposobnost, da bi pregledali resnično stanje stvari. Vse postopanje kapitalistične buržvazije je danes sama sabotaža potrebnega, kar nalaga nemško avstrijski državi njena eksistenca.

Vsaka država ima zakone svojega življenja v sebi. To se pravi: Če je nastala v postanem razvoju, se bodo pogoji njenega življenja prilagodili njenim splošnim lastnostim; tvorijo se iz njih in po njih. Toda ta nemška Avstrija ni država, ki je nastala; umetno skrpan stvor je, ki ni zrastel organsko in katerega življenski pogoji stoje v strašnem nasprotju z njegovimi življenskimi potrebami. Ako bi bilo to ozemlje in če bi bili ti ljudje, ki so po st.-germainski mirovni pogodbi "ustanovljeni" kot država, tako sestavljeni v državo, kakor se sicer dogaja v zgodovini, namreč v stoletnem postajanju, — ali bi bilo tedaj štiri milijone alpskih prebivalcev kdaj prišlo do glavnega mesta z več kot dvema milijonoma prebivalcev? Glavno mesto nemške Avstrije, ki bi bila naravno nastala, bi tedaj morda štel dvestotisoč prebivalcev. Gospodarski problem nemške Avstrije pa je pretežno, nemara celo sploh Dunaj, namreč problem, kako spraviti to ogromno mesto, ki je nastalo kot središče države s 50 milijoni prebivalcev, in je imelo velikanske pomožne vire, v soglasje s pritoki, ki morajo priti iz bornosti "hinterlanda" s štirimi milijoni prebivalcev. Gotovo ne bi bile te dežele niti brez Dunaja v zavidanja vrednem položaju, toda njih obstanek vendar ne bi bil v nevarnosti. Plodove poljedelstva pač lahko pomnože; prirodni zakladi, ki jih je mogoče dodati za izmenjavo živil in surovin, so na njihovih tleh. In, kar se nikakor ne sme prezreti, vajeni so veliko bolj skromnega življenja, kot ga ustvarja veliko mesto, ki je nekdanj vsesavalno bogastvo vsega imperija in po tem uravnavalo svoje življenske šege. Na eni strani dežela s štirimi milijoni prebivalcev, ozemlje, ki je skopo s svojimi darovi, na drugi strani ogromno mesto z več kot dvema mi-

ljonoma prebivalcev, v katerega mejah ne raste nič, za katerega industrijo ni surovin, to neizmerno vrvenje ljudi, katerih največji del strada, katerega znaten del pa vendar še zapravlljivo uživa ali pa vsaj trdovratno brani nekdanjo udobnost. Iz tega nastaja naravnost strašen problem, in prav to gospodarsko nasprotje je tisto, kar jemlje deželam nagnenje do Dunaja in jim ga dela naravnost groznega. Tega Dunajčani seveda nočejo videti in slišati, in si dajo rajši dopovedovati, da so centralistične tendence vlade — ljubi Bog, ta najpopustljivejša vseh mogočih vlad naj bi mučila in posiljevala dežele! — spravile dežele v slabo voljo, ali pa da bi jih bilo preveliko število socialnih demokratov na Dunaju razdražilo. Bridko resnico si skušajo ljudje zakriti, dasi izvira iz tega zakrivanja resnice le novo gorje.

Na konferenci z zunanjimi poslaniki je napravil državni tajnik za finance opazko, ki pretresljivo označuje žalostni položaj naše države. Ko je utemeljeval potrebo kreditne pomoči, je dejal: "Postopati hočemo čim mogoče varčneje, kupovati leto, kar je neizogibno potrebno." In bolje bi bilo, da nam dajo denarni kredit, "da si kupimo, česar nujno potrebujemo." Na dosedanji blagovni kredit "smo dobili marsikaj, brez česar bi izhajali in marsikaj, kar je za nas predragoceno, na primer južno sadje ali pšenična moka namesto koruze in rži." Par pomaranč, ki smo jih lani videli tekom kratkega časa, bolj za to ubogo deželo 'predragoceno'! In kar je dejal državni tajnik, je gola resnica: Ker ne dosežejo možnosti našega izvoza še davno potreb uvoza, smo presiromašnji, da bi si mogli dovoliti najmanjšo "potrato".

Toda spoznava li to tudi kapitalistična buržvazija? — Nikakor ne. Česar želi, to označuje za neizogibno, pa naj gre za živila ali za lišp. Izložbena okna razkošnih trgovin so polna predmetov, ki služijo le luksusu, ki se pa brez zapreke uvažajo kljub težavam valute. Koliko se uvažala le svile, ne morda da bi se tukaj iz nje izdelalo gotovo blago in potem izvažalo, ampak zato, da se tukaj porabi. Pri vsaki novi opereti govori kapitalistično časopisje o "praviljeni opremi"; toda vse, kar je za to potrebno, se mora dovažati iz inozemstva, tlači torej našo valuto še bolj in znižuje, kar je treba posebno omeniti, uvažanje potrebnih živil in surovin za enako svoto. Kajti keg so možnosti našega uvoza itak veliko manjše, kot bi bilo za samo vzdrževanje življenja potrebno, gre uvoz vsega nepotrebnega na račun potrebnega. Ali kapitalistična buržvazija noče za nobeno ceno opustiti svojih razkošnih predvojnih navad in misli, da je še vedno tisti čas, ko je imel človek z denarjem pravico do vsakega življenskega užitka. V resnici ne plačuje bogatin svojih užitkov s svojim denarjem, ampak z našim pomanjkanjem. Če uvažamo kožuho, vino, svilo, slaščice, moremo uvažati toliko manj riža ali jaje. Opustitev nepotrebne je danes enostavno socialna nujnost.

Kapitalistična buržvazija ne razume niti druge resnice o našem položaju: Namreč da si moremo le pomagati, če se umaknejo vsi posebni interesi in obvelja le skupen interes. Posamezniku more biti le te-

daj pomagano, če bo pomagano vsem. To velja za vse sloje. Toda vsak iz njihove družbe si domišlja, da si lahko uredi stvari, kakor nekdanj pri obrambni dolžnosti, tako sedaj pri dolžnosti žrtvovanja. Koliko skrbi za kredite bi bilo spravljene iz sveta, če bi se vsi brez izjeme odločili, da žrtvujejo svoje zlato, svoje dragulje socialni potrebi? Toda če bi država izrekla to dolžnost, bi se pričelo splošno skrivanje in bežanje, kakor se godi že sedaj, kjer je le kakšna možnost takega ukrepa. Pač oškoduje trajno podanje valute vse, seveda tudi bogate; toda ker smatra vsak izmed posedujočih sebe za posamezen slučaj, si domišlja, da se z begom in prenašanjem lahko reši, če se pogrezne vse, da spravi samega sebe na varno, kadar se zgrudi vse. Niti nepotrebne nočejo žrtvovati in ne slutijo, da razrahljajo s tem nesmiselnim uporom tla, na katerih stoji vsa njih socialna pozicija in da s tem le še pospešujejo polom. Ničesar si nočejo dati odtrgati od vojnega posojila, davek na premoženje obstruirajo, pa dopovedujejo ljudem, da se mu je mogoče izogniti, s čimer se seveda zelo manjša volja plačila brez defraudiranja. Niti male žrtve nočejo doprinesiti, da bi sprejeli zakladne obveznice, vsled česar bi postalo izdajanje papirnatega denarja nepotrebno. V taki zaslepljenosti vztrajajo, da ne spoznavajo niti lastnih interesov več. V resnici ne znajo nič drugega več, kakor grditi socialne demokrate, dasi bi jim moral najskromnejši prevdarek povedati, da ni to, kar se zahteva od njih, nič drugega, kakor gospodarska potreba. Toda ta zaslepljenost je za nje nevarnejša, kot vse druge.

Naravnost nenaravno pa je, da se dajejo "mali ljudje" meščanstva ali celo malomeščanstva vjeti od taktike krogov, ki prikazujejo svojo osebno udobnost kot družabno potrebo; da tavajo oni, katerim zapira kapitalistični red prav tako izhode in ki so sedaj naravnost v zagati, še vedno za glasniki gospodarskega, političnega in kulturnega veriženja. Oni mislijo, da so zavarovani v zaščiti kapitalistov, pa ne vidijo, da so le priprava in da hočejo oni s potrebami širše mase zakriti svojo nizko sebičnost. V resnici pa je skupen interes vseh slojev in razredov, ki delajo, da razdenejo kapitalistični obroč, katerega egoizem ne pozna nobenega čustva solidarnosti."

• • •

Dne 3. decembra je bila na Dunaju konferenca, na katero je državni kancelar dr. Renner povabil poslanike zavezniških sil in so zastopniki vlade poročali o položaju v državi. Državni tajnik dr. Loewenfeld-Russ je govoril o oskrbi z moko in kruhom. Po njegovem poročilu je imela Avstrija od 26. novembra dobiti 62.500 ton moke iz inozemstva, s čimer bi se mogla, vštevši domačo žetev, pokriti potreba do 18. januarja. Toda prav pred sestankom konference so na Dunaju dobili poročilo, da je pri Sirakuzi nasedel parnik, ki je bil namenjen za Avstrijo. Težave so povečane s tem, da ni zanesljivo računati na pravočasno dodajo naročenih pošiljatev, ki so večinoma napotene preko Rotterdam in po Reni, ker so transportne razmere zelo slabe. V deželi ni nobenih zalog. Žetev je le v nekaterih krajih zadostovala za pokritje najskromnejše potrebe, za Dunaj ni ostalo ta-

ko rekoč nič, vsak dan so se morali deleži krajšati in od dne do dne se bliža nevarnost, da ne bo v vsej državi nobene moke več. Vsekakor pa ni od 18. januarja dalje nobenega žita več na razpolago za splošno preskrbo.

Državni tajnik je prosil, da dobi Avstrija vsaj 50.000 ton žita za en mesec in da se ne čaka na rezultate finančnih in kreditnih pogajanj. Tudi s tem bi bila preskrba zavarovana le za en mesec. Za pozneje je na vsak način treba kredita, in sicer vsaj šest do devet milijonov dolarjev na mesec, kar je odvisno od tega, ali naj dobiva Avstrija le pšenice, ali pa tudi koruze in rži. Z dovolitvijo kredita pa še ni zagotovljeno blago. Dodajalna organizacija, kakršna je bila v okvirju Hooverjeve akcije, ne funkcionira več. Treba je torej tudi odloka, kako naj Avstrija izrabí svoj kredit. Prosi se za pomoč zaveznikov z ozirom na potrebni tovorni prostor. Preskrba Avstrije je odvisna skoraj izključno od zapada. Doslej se ni posrečilo dobiti večje in pravilne pošiljatve žita iz Jugoslavije in drugih vzhodnih dežel. Transportne težave so bile nepremagljive. Jugoslovanske železnice so nezadostne in težave bodo še večje, kadar zamrzne Donava (kar se je med tem že zgodilo.) Razun žita potrebuje Avstrija nujno masti, mesa, kondenziranega mleka in riža. Zlasti Dunaj je brez vseh živil.

Državni tajnik Zerdik je poročal o premogu. Za hišno kurjavo bi zadostovalo, če bi Čehi dodali Avstriji obljubljeni premog, za kar bi bilo treba le tristo vagonov več na dan. (Tudi Čehi so v takem položaju, da jim silno primanjkuje vagonov. Med tem je Francija obljubila čehoslovaški vladi 3000 vagonov.) Ali tudi če se izpolnijo vse s Čehi, z Nemčijo in s Poljsko sklenjene pogodbe, se ne morejo pokriti niti najbolj omejene potrebe industrije. Vsa domača produkcija in vse pogodbe dajejo Avstriji 530.000 ton na mesec, dočim bi jih za skrajno reducirano industrijski obrat potrebovala 730.000. Že sedaj so gozdovi strašno opustošeni, leseni plotovi povsod potrpani in kjer je kaj lesenega, je v nevarnosti, da bo požgano.

O prometnih razmerah je podal sekeijski načelnik Enderes tako sliko, da se morajo avstrijske železnice smatrati za popolnoma desorganizirane.

O finančnem položaju je poročal državni tajnik Reisch. Meseca avgusta je bil prvi kredit v znesku 48 milijonov dolarjev za blago, dodano od zaveznikov, porabljen. Od tega časa se je Avstrija obupno trudila, da bi sama financirala dobavo živeža iz inozemstva. Z izvozom blaga, s prodajo raznih efektov iz privatne posesti in z arbitražo v kronah je namestila nekoliko tujih valut, in prav temu krčevitemu stremljenju je pripisati, da je padla vrednost krone od prvega avgusta na manj kakor tretjino prejšnje. Danes je Avstrija takorekoč razprodana in na kakšen eksport ni niti misliti. Ker je vsled pomanjkanja premoga takorekoč vsa industrija obtičala, je zlasti mestno prebivalstvo pravzaprav bankerotno. Če je sploh mogoče dobiti kaj živil, jih mora država oddajati ljudstvu za najnižje cene, ki ne pokrijejo niti iz-

daleč lastnih izdatkov. Deficit tekočega finančnega leta znaša zaradi tega več kakor osem milijard kron.

* * *

Marsikaj bi se še lahko povedalo o bedi v Avstriji, ki se izza te konference ni bistveno ublažila, dasi so zavezniški zastopniki kazali dobro voljo, da pomagajo skrušeni državi. Razmere so po vsej Evropi take, da je celo skromna pomoč težka, o izdatni se pa niti govoriti ne more, vsaj za dogleden čas še ne. To so kruta dejstva, katerim se ne pride z nobenimi lepimi besedami do živega. Kakorkoli se drugače sodi o socialistih, ki nosijo sedaj v Avstriji breme vladanja, toliko se jim mora priznati, da imajo o socializmu in njegovih načelih in teorijah nekaj več pojma, kakor mnogi radikalni deklamatorji; tudi imajo nekoliko več izkušnje, ker so tudi v preteklosti ne le teoretizirali, ampa tudi praktično delali; in na odgovornih mestih imajo svoje najboljše glave. Ali niso se spustili v popularno radikalno strujo, ker enostavno vidijo, da je treba živeti na tem svetu, kjer je najlepši cilj iluzoričen, če ni podlage zanj.

Avstrija nima živil. Ali bi jih imela, če bi uvedla diktaturo proletarijata? Avstrija nima premoga in ne more zaradi tega voditi industrije in poskrbeti delavcem dovolj dela. Ali bi se to zboljšalo, če bi bili sovjeti na vladi? Avstrija ne more živeti sama od sebe. Za svoje ljudstvo nima dovolj živil, ne dovolj kurjave; za svojo industrijo nima dovolj surovin, ne dovolj strojev. In če bi mogla njena industrija delati, kakor ne more, bi imela vprašanje trgov, ker ji vsa produkcija ne bi nič pomagala, če ne bi mogla spraviti produktov v denar, da more zanj nakupiti brez česar ne more njeno ljudstvo živeti.

Vse to so problemi, ki se ne rešujejo z deklamacijami, ampak zahtevajo resnega uvaževanja in trdega dela, prilagodene razmeram, povsem v smislu socializma, ki je vedno naglašal moč razmer in si ravno s tem pridobil največje zasluge, da je razpršil utopije "dobrih sre", zgrajene na lepih fantazijah, a brez trdne podlage, brez varnih tal.

Socializem ima v sedanjih časih velike in važne naloge, ali najvažnejša izmed vseh je ta, da nauči ljudstvo spoznavati realnosti in da napravi delavstvo sposobno za praktično delo v smeri socialnega napredka. Take države, kakršna je sedanja Avstrija, so v tem oziru izvrstna šola in kdor se hoče resno učiti, se tu lahko toliko nauči, da bo znal ločiti resničnost od iluzije, mogoče od nemogočega, stvarno od poetičnega. In ker življenje ni poezija, ga je treba stvarno in resno presojati. To je morda navidezno počasna pot, ali edina zanesljiva pot in zaradi tega vendar še najkrajša pot tudi za socializem.

Christian Science Monitor poroča, sklicujoč se na neki angleški list, da rabijo na Malajskih otokih opice za pobiranje kokosovih orehov. Opice splezajo više od vsakega človeka in tako je z njih pomočjo mogoče nabrati sadove, ki so človeku nedostopni. Ali te živali imajo eno napako: Ni jih mogoče pripraviti do tega, da bi delale več kakor osem ur na dan... Res, neinteligentne živali!

Slovenska socialna demokracija.

Začetkom novembra je bil v Ljubljani zbor socialno demokratične stranke iz Slovenije. Na njem je bil kot gost sodrug Stivin, ki je tam zastopal češkoslovaško socialno demokratično stranko. Pred tem pa je bil tudi na zboru avstrijske socialno demokratične stranke na Dunaju. O vtiskih, ki jih je dobil na teh dveh zborovanjih, je objavil v zadnji številki češke revije "Akademie" poročilo s sledečo pripombo v uvodu:

"Bil sem navzoč na nemškem zboru prvi dan, v petek 31. oktobra, noč od petka na soboto in vesotni dan je pogoltnila vožnja na osebnem vlaku z Dunaja v Ljubljano, tako da sem se mogel slovenskega zbora udeležiti le drugi dan, to je v nedeljo. Zato prosim, da se moje poročilo ne smatra za izčrpljiv referat, podajajoč lastno opazovanje. Sicer pa hočem podati le najpomembnejše momente obeh zborov v okvirju težkih političnih in gospodarskih razmer, v katerih delata obe bratski stranki. Dasi bi marsikaj z obeh zborov mikalo na priravnavanje in zanimive paralele, se ne morem spuščati na to polje. Ne čutim se po kratkem obisku, ki mi je dovolil razmere le letoma pregledati, poklicanega za to." ...

Kljub tej opazki obsega Stivinovo poročilo marsikaj zanimivega in podaja zlasti o razmerah Avstrije dobro sliko. Na to se povrnemo pozneje. Kar se pa tiče njegovega poročila o ljubljanskem zboru, menimo, da je vedno zanimivo vedeti, kakšen vtisk napravijo razmere in delo na zunanjega opazovalca, zlasti če je objektivni, in zato podajamo danes ta del njegovega članka.

Sodrug Stivin piše:

Zbor slovenske socialne demokracije se je vršil dne 1. in 2. novembra v dvorani deželnega zbora v Ljubljani. (Kdor se spominja neznansko težkih prvih časov socialne demokracije na Slovenskem, bo gotovo čutil nekoliko zadoščenja vpričo izpremembe položaja, ki jo precej dobro označuje zborovanje socialne demokracije v deželnem dvoreu.) Politične razmere v Jugoslaviji so doslej še neutrjene in nesoglasje vlada tudi v socialističnih vrstah. Slika, ki sem si jo napravil v razgovoru s sodrugom iz vse Jugoslavije, se v glavnem vjema z opisom, ki ga je te dni objavil tržaški list socialne demokracije "Laboratore" iz peresa jugoslovanskega sodruga.

Slovenski sodrugom so pričakovali zbor s strahom, da prinese razkol stranke. Slovenska stranka je doslej enotnost kljub vsem ostrim sporom. In zbor ni le uvrstil to enotnost, ampak je podal tudi iniciativo za pogajanje z ostalimi socialističnimi strankami v Jugoslaviji, da se ustanovi enotna socialistična stranka za vso državo. Organizatorično obstoji v Jugoslaviji sedem socialističnih strank, idejno pa so tri stranke: Eno predstavlja srbsko-hrvaški sodrug, ki se imenujejo komuniste, se priznavajo k tretji Internacionali in odklanjajo ministerializem, v drugi so srbsko-hrvaški sodrug oportunistične smeri, ki stoje za socialno demokratičnimi ministri v vladi, tretji so slovenski sodrug, pri katerih postavljajo

ministerialisti in komunisti enoto stranke nad vse in se trudijo za ustanovitev enotne podlage socialno demokratičnega gibanja v vsej Jugoslaviji, ne da bi marali delati iz vprašanja ministerializma načelen problem ali zaradi sodelovanja pri vladi ogrožavati enotnost delavstva. Vtisk imam, da ne bo era socialno demokratičnega ministerializma po dosedanjih izkušnjah dolgo trajala. V tako reakcionarni in gospodarsko zaostali državi nalaga udeležba pri vladi socialistom neprimerne naloge, njih položaj je pa kočljiv, ker se ne morejo opirati na veliko stranko. Posledice take koalicijske politike so danes cepljenje in partikularizem socialističnih strank in veliko zradikaliziranje delavstva.

Splošni položaj v Jugoslaviji je danes sledeči: Živil je razmeroma dovolj, toda vsled neurejenosti trgovine z vsemi življenskimi potrebščinami in pomanjkanja valutne vrednosti je kljub temu, da se prebitki živil izvažajo, velika draginja. Ljubljanski sodrugom so mi pravili, da kupujejo kilogram moke po 5 do 8 kron. Promet na železnicah peša, zlasti v vzhodnih delih države, kjer pride morda v doglednem času do popolnega poloma železniške službe. Premoga je doslej malo, dovaža se tudi iz češkoslovaške republike. Toda naravnih zalog premoga je tukaj toliko, da bi zadostovale za potrebo dežele. V slovenskih krajih se koplje izdatno, produkcija je tukaj večja, kakor v dobi miru, ko se premogorovi niso popolnoma izrabljali. Ali v Srbiji so rovi vsled vojne uničeni, tudi na Hrvaškem so zelo trpeli in produkcija se mora tukaj šele organizirati. Izmed surovin manjka zlasti tekstilnih in tekstilna industrija počiva popolnoma. Iz Italije se vrši izmenjava žita za blago in gotovo obleko. Nezaposlenost ni velika. Delavci v Ljubljani zaslužijo od 20 do 30 kron na dan, na Hrvaškem po 25 do 40 kron. Poljedelstvo prihaja že k sebi, toda s porabo modernih načinov produkcije bi se rezultati lahko podvojili. Edino prešičjereja v Srbiji, ki je bila pred vojno znana zaradi svoje uspešnosti, je popolnoma obnovljena. Pomanjkljivost železniškega prometa onemogočajo razvoj trgovine doma in s tujino. Za izvoz so pripravljene velike zaloge lesa, toda železnice ne zadostujejo za najnujnejše naloge.

Politično življenje in stabilizacija političnih razmer trpi vsled razvlačujoče se krize. V Jugoslaviji še ni prodrla ideja enotne jugoslovanske države niti v vodilne politične stranke. Partikularizem deželic se uveljavlja v vseh smereh in onemogoča konsolidacijo. V Srbiji so najmočnejša stranka stari radikalci, ki jih vodita Pašić in Protić. Ta stranka je nekdanj vodila oster opozicijski boj proti Obrenovićem, toda danes je reakcionarna. Vpliv ima velik. V Srbiji je bila čez petnajst let na vladi in ima doslej svoje ljudi na vseh važnejših mestih. Proti radikalcem stoje takozvani neodvisni, ki jih vodita Davidović in Drašković. Na tretjem mestu so socialisti, ki imajo opozicijo v industrijskih središčih in nekaterih večjih mestih. Na Hrvaškem so najmočnejši demokratje, potem Starčevićeva stranka, zatem Hrvaška stranka prava in socialisti. Na Slovenskem so

najmočnejša stranka klerikalci pod Koroščevim vodstvom. Opirajo se zlasti na gospodarske organizacije kmetov. Toda socialisti prodirajo tudi že v te sfere in imajo tudi zadovoljivo združeno gibanje. Politične stranke v Bosni, Dalmaciji in Banatu se družijo s hrvaškimi in srbskimi strankami. Parlament, ki zaseda v Belgradu, ni izvoljen, ampak imenovan od strank kakor pri nas. Razdeljen je v dva bloka. Enega predstavljajo radikali z 80 poslanci, narodni klub s 30 poslanci, klerikalci z 19 poslanci in nekoliko manjših frakcij po 2 do 3 poslance, skupaj okrog 140 poslancev. Drugi blok predstavljajo demokrati s 115 poslanci, socialisti s 13 poslanci in Črnogorci z 10 poslanci. Ne eden ne drugi blok nima trdne večine. Iz tega nastajajo že težave z ustanovitvijo trdne vlade. Za republiko so socialisti, ostale stranke so brez izjeme monarhistične in služijo kot opora vladajoči dinastiji Karadjordjevičev. Kralj Peter je star in bolan človek, v resnici pa vlada princ Aleksander. Razun socialistov je za republiko tudi Radićeva skupina. Radić je pa v zaporu zaradi njegove republičanske propagande in nima mnogo pristašev.

Ta slika pač ni točna. V Srbiji je na primer posebna republičanska stranka, ki ima inteligentne voditelje. Tudi nekatere druge stranke so se doslej izrekle za republiko in bi se jim vsekakor slabo godilo, če bi obrnile plašč. Tudi Radićeva afera ni točno označena in soditi je o njej težko, dokler ni prilike, da bi se primerjali dokazi in protidokazi.)

Tudi strokovno delavsko gibanje trpi vsled razcepljenosti kakor politično. V vsej Jugoslaviji je približno 150.000 strokovno organiziranih delavcev. Poskusi za zedinjenje strokovnih zvez so se ponovno delali, toda brez uspeha. Zadrženo gibanje je omejeno skoraj le na slovenske dežele. Konsumno društvo v Ljubljani ima 26 podružnic, tudi v Zagrebu je mlađo konsumno društvo, ki se hitro razvija.

Združitev socialistične stranke otežčuje zlasti okrutna persekucija radikalnega, takozvanega komunističnega delavskega gibanja. Naravno je, da vale zasledovani komunisti odgovornost na socialistične ministre, katerih položaj nikakor ni zavidanja vreden. Na stotine sodrugov je v zaporih, zlasti v Bosni in Hercegovini, kjer je doseg ali število zaprtih večsi tisoče. Ljubljanski zbor se je kljub temu trudil, da najde pot za sporazum. Sprejel je resolucijo, v kateri se stranka izreka za razredni boj in mednarodnost in zahteva obnovitev Internacionale. Zbor izreka obžalovanje, da še ni prišlo do zedinjenja jugoslovanskih socialističnih strank. Izvrševalnemu odboru nalaga, da stopi v stik z bratskimi strankami v državi, ki stoje na stališču razrednega boja, priznavajo glavna načela socializma in se izrekajo za marksistične metode. Po sporazumu z vsem strankami naj se določi podlaga, na kateri bi bilo zedinjenje mogoče. Udeležba stranke v državi je bila potrebna, da se odbije reakcija, četudi se ne vjema s potrebami razredno organizirane delavske stranke. Izvrševalnemu odboru se nalaga, da uredi v bodočnosti svoje postopanje v tem smislu. Pri razpravah

in zedinjenju jugoslovanskih socialističnih strank ne sme biti vprašanje ministerializma zapreka združenja. O tem naj odloči bodoči zbor zedinjene stranke.

Ta sklep je bil glavni problem zbora, okrog katerega se je sukalo vse razpravljanje. Častni predsednik zbora je bil stari pionir socializma sodrug Kordelič, vodil je zbor sodrug Tokan, kot gosti so se ga udeležili srbski sodrug Lapčević, hrvaški sodrug Korač, od zunanjih strank sem le jaz zastopal češkoslovaško socialno demokracijo. Referate na zboru so imeli sodrug dr. Korun, tajnik stranke, blagajnik sodrug Lepš (Hlebs?), o tisku je poročal sodrug Golouh, o delu v parlamentu sodrug dr. Lončar, o političnem položaju sodrug Kocmur, za levico pa sodrug Petejan. O narodnem vprašanju je referiral sodrug Golouh, o vzgojnem delu med proletariatom sodrug dr. Lemež, o gospodarski organizaciji sodrug Uratnik, o agrarnem vprašanju sodrug Prepeluh.

Če se posreči izpolniti željo zbora, da pride do pogajanja za zedinjenje stranke, bo ljubljanski zbor imel zgodovinski pomen. Slovenski sodrugi imajo v svojih vrstah mnogo izrazitih individualnosti in znajo delati propagandistično in organizatorično. Upajmo, da bodo te njih prednosti na korist stremljenju za enotnost stranke, ki bi imela zlasti vpričo partikularizma in politične nesposobnosti buržvazije v Jugoslaviji ogromen pomen.

JAR. KOUDELKA:

Masarykov ideal socializacije.

(V češki javnosti se nadaljuje diskuzija o problemih socializacije, katerim se posvečuje tam mnogo več resne paznosti, kakor marsikje drugod. Med drugimi izjavami, ki so doslej publicirane, je tudi sledeči članek, ki utegne zanimati naše čitatelje.)

Prezident Masaryk je podal doslej dve izjavi o aktualnem vprašanju socializacije: Prvo, splošno in mimogrede izrečeno, pred delavstvom Škodovih tovarn v Plznu dne 17. maja, drugo pa, programno in zategadelj konkretno, v svoji glasoviti poslanici z dne 28. oktobra 1919. Obe izjavi dovoljujeta, da poizkusimo analizo in definacijo Masarykovega ideala socializacije.

Masarykov ideal socializacije je tipično masarykovski. Na sebi ima vsa načelna znamenja Masarykove socialne filozofije. Predvsem je to moralen in humanitaren ideal. V značaju se razlikuje njegova argumentacija od socialistične v tem, da ni gospodarska in materijalistična. Masarykovo razmerje napram socializacijskemu idealu je bolj etično, racionalistično. Za Masaryka ne tiče razlogi za socializacijo niti toliko v krizi sedanjega produktivnega sistema, kolikor glavno v sodobni krizi socialne morale, v potrebi okrepčanja splošne moralnosti in potrebe javne kontrole vsega gospodarstva. "Tako kakor se zahteva državni proračun, se mora zahtevati tudi javen proračun vseh podjetij in zavodov v državi, proračun vseh potreb." To je argumentacija, ki obsega in izreka moralen poj. Naposled, kakor ideal socia-

lizma, je Masaryku tudi ideal socializacije predvsem ideal človečnosti. Zato ne verjame, da "gre le za materijalizem", sicer pa prenaša Masaryk humanist in demokrat lože materijalizem lačnega, kakor materijalizem prenasčenega. Kot socialisti bi lahko smatrali ta Masarykov način gledanja na vprašanje socializacije za idealističen, če ne bi obsegla tako znatne množine tipično masarykovskega realizma, ki postavlja Masarykovo filozofijo na trdna tla zemlje in ki loči Masaryka od konvencionalne meščanske ideologije prav tako, kakor ga deduktivno zbližuje in spaja z modernim socializmom in delavskim gibanjem.

Masaryk meri torej problem socializacije drugače, z drugega nazornega stališča, kakor socialistična šola. To je različen sistem filozofičnega naziranja in različno pojmovanje socialnega vprašanja. Socializem izhaja tudi tukaj od kritike kapitalističnega produkcijskega reda, in izvaja potrebo socializacije iz gospodarskih in materijalnih razlogov. To je akcent, ki ga podaja naš zgodovinski materijalizem in njega filozofija. Masaryk ne vidi v socializaciji toliko gospodarske naloge in gospodarske prikazni. Njemu je socializacija moralno potrebna. Masarykovi socializacijski faktorji so bolj duševni in manj konkretni, ne dajo se otipati niti statistično vjeti in izraziti, ker ne tiče toliko v mehanizmu sodobnega produkcijskega sistema, kolikor v glavah ljudi in v duhu in moralni zahtevi dobe. To je zopet idealistični akcent Masarykovega humanitarnega in racionalističnega socialnega ideala.

Ampak četudi presoja Masarykov problem socializacije z načelno različnega filozofičnega gledišča, je njegovo stališče napram socializmu vendar pritrjujoče in se vjema s socialističnim. V tem pa vendar še tiči kos osebne Masarykove posebnosti, da je Masarykovo stališče negativno pritrjujoče. "Proti socializaciji nisem", je dejal v svoji poslanici prezident. Pri Masaryku ne gre tu za prazen formalizem. Tako kategoričen mož bi se bil lahko bolj pozitivno izrazil — če bi bil hotel. Razlog, zakaj da ni Masaryk tako storil, ne tiči morda v previdnosti eksponiranega državnika, ampak bolj v samem značaju Masarykovega mišljenja. Revolucionar Masaryk je namreč evolucionist. Preveč je socialist, da bi se oklepal kapitalistične oblike sedanjega produktivnega reda, in preveč je liberalist, da bi pretekal nove, oznanjujoče se oblike produkcije, je intenzivno zahteval, in po slučaju tudi izzival. Masaryk pojmuje in sprejema socializacijo kot socialno zgodovinski fakt, ki je logično izšel iz sodobne revolucije socialnih razmer, kot naravna vojne in moralnega prepoda zgodovine. Kot pozitivist ne odklanja Masaryk te volje po transformaciji produktivnega reda, toda kot pristaš razvojnega načela tudi ne prehitava v svojem izrazitem kriticizmu dogodkov, ki šele nastanejo in ki niso doslej sprejeli nobenih definitivno gmotnih oblik.

Odtod tudi kritično raziskujoče stališče, ki ga je prezident sprejel v vprašanju socializacije in ni izrazil v svojem plzenjskem govoru, kakor tudi v svoji

poslanici. Preden bo problem praktično rešen, mora delavstvo razmišljati o socializaciji in se narediti sposobno za to nalogo. "Vsa uprava se bo morala prilagoditi in urediti za to novo veliko nalogo. Ne mislite — je prezident dejal Plzenjčanom — da bi mogli brez priprave za tako administracijo prevzeti vodstvo ljudstva in družbe". Socializacija ne bo mogoča, "če se delavstvo ne nauči razumevati ves proces produkcije in distribucije. Ne zadostovalo bi takozvano buržvazijo z diktaturo prisiliti na socializacijo." (Poslanica.) Zato smatra prezident za neizogibno, "da se problem socializacije točneje kakor doslej študira in analizira," in da se pri realnem socializacijskem programu ne pozabi na socializacijo izobrazbe.

Masaryk gradi tukaj zopet problem socializacije na moralnih faktorjih. Ne od dela socializacije same, ne le od mehaničnega učinkovanja zakona in od vztrajnosti mehaničnih sil pride in se vzdrži uspeh, ampak na moralnih in intelektualnih silah delavstva je ležeče, da bo režim socializacije ne le vztrajen, ampak tudi sploh mogoč.

To je tudi ideal socializacije, ki ga je paradoksnost mogoče imenovati demokratičnega. Masarykov ideal socializacije hoče namreč računati z vsakim delavcem in z vsemi. On noče aristokratske ali despotične socializacije, ne oligarhične, socializacije, ki bi pomenila le izpremembo oblike in pri kateri bi vsa težka in odgovorna naloga delavske udeležbe pri vodstvu podjetij počivala le na nekaterih tovarniških zaupnikih. Masaryk hoče iz vsakega posameznega delavca napraviti neposrednega nositelja socializiranega režima in v vsakem delavcu zbuditi posebno, za ta cilj potrebno zavest in moč, izvirajočo iz novega in višjega delavskega položaja v tovarni. Masaryku ne gre za formulo, gre mu za resničnost, za stvar. Gre mu za resnično revolucijo, ki bi se izražala ne le v besedah kakšnih papirnatih pogodb, ampak bi bila vkoreninjena v zavesti in sposobnostih vsakega delavca. Gre mu za revolucijo, ki ne bi bila le dekretirana revolucija, ampak bi organično izrasla iz živih tal konstruktivnih sposobnosti delavskega razreda.

Masarykov ideal socializacije je pozitiven in konstruktiven. Masaryk pričakuje od socializacije napredek socialnega reda. On ne meri socializacije le s stališča interesov delavskega razreda in njegovih koristi. Njegov ideal socializacije zasleduje interese in koristi vse človeške družbe in njene civilizacije. Socializacija naj ozdravi in produktivno izpopolni nesposobnosti in nezadostni produkcijski red. Socializacija naj se izkaže kot višji socialni sistem. Socializacija ne sme biti reakcija, ampak napredek produkcije. To je tudi kategoričen ukaz dobe, v kateri je vsa Evropa od vojne osiromašena in trpi zaradi pomanjkanja vrednosti. Zato ne gre po Masaryku le nekako za vprašanje distribucije, ampak zlasti za socializacijo produkcije. Tukaj bo morala socializacija dokazati svojo zgodovinsko opravičenost in ekonomično možnost. Tukaj se preizkusi tudi njena smotrenost.

Temu univerzalnemu pojmovanju vprašanja socializacije se pridružuje pri Masaryku še zavest, da "bi moral biti program socializacije mednarodno dogovorjen." To naj ne bo ovira našemu načrtu za akcijo socializacije. Le na mednarodni značaj moderne gospodarskega življenja naj se s tem upozori. Proces socializacije kot poizkus za doseg novega in revolucionarnega sistema produkcije se mora kolikor mogoče uresničevati na vsej črti svetovnega gospodarstva. Ta način rešitve bo le zaščita in nov povod za našo akcijo socializacije. Seveda, lahko postane tudi neroden, toda to okoliščino je treba imeti na umu, kakor je treba tudi računati s tem, da je dvomljivo, če se bo delavstvu v prvih stadijih socializacije bolje godilo, kakor pod kapitalističnim režimom, in da "ni izključeno, da se mu bo godilo celo slabše". Socializacija bo zahtevala žrtev ne le od kapitalistov, ampak tudi od delaveev.

Morda bi ob takem raziskujočem pojmovanju problema socializacije lahko nastali dvomi, ali je sploh mogoče uvrstiti socializacijo v kategorijo revolucije in je li res v njej videti tisto smrtonosno orožje, ki napravi konec staremu privatno kapitalističnemu produkcijskemu redu in njegovemu sistemu razrednega gospodstva. Tudi to vprašanje je prodrli prezidentov kritični in izšolani duh. Masaryk ni in noče biti polovičarski. Izrecno je pred delom o socializaciji v svoji poslanici dejal, da morajo biti socialne reforme temeljite. Toda v socializaciji vidi Masaryk več, kakor le reformo, četudi radikalno. Masaryk smatra socializacijo za načelno izpremembo socialnega reda, za velik historičen princip, za nekaj, kar je izrazil z enostavnimi, toda karakterističnimi besedami "prelom veka". Masaryku gre torej v socializaciji za revolucijo v popolnem pomenu in obsegu besede. Kaj je bilo in kaj je prelom veka? Nadomestitev ene epohe človeške zgodovine z drugo. Prelom veka je bil padec institucije staroveškega suženjstva, strmoglavljenje fevdalnega tlačanstva in premaganje patriarhalno fevdalnega reda srednjeveškega režima od modernega kapitalističnega. Če je Masarykova socializacija prelom veka, se prezident zaveda, da je socializacija revolucija, ki premaguje in ruši sam kapitalistični produktivni red in z njim tudi sam razredno kapitalistični sistem sodobne zgodovine. Tedaj je pa Masarykova socializacija seveda tudi naš ideal.

V angleškem delavskem gibanju je opaziti prav zanimive procese. S kapitalom se pričakujejo ostri boji in delavstvo osredotočuje zaradi tega svoje vrste in združuje svoje moči. Po sklepu zadnjega kongresa angleških strokovnih organizacij se ustanavlja tako zvanj generalni štab delavskega gibanja. To je centralna korporacija, v kateri naj bodo zastopane politična Delavska stranka, strokovne organizacije in kooperativna društva... Od angleških delaveev se je vedno kaj učiti.

Po sklepu društva čevljarjskih mojstrov velja na Dunaju par čevljev sedaj 1000 kron.

Organizacija in izobrazba.

Od prvih početkov kapitalističnega razvoja, ko je začel razpadati fevdalni sistem družbe pa do danes, se izražata v človeški družbi dva, po interesih se razlikujoča interesa: Kapitalistični in delavski razred. Delavski razred, ki je prevzel nalogo novega osvobojenja človeške družbe, v kateri naj vlada gospodarska enakopravnost, je za doseg svojih ciljev vzel organizacijo in izobrazbo za sredstva. Brez organizacije in izobrazbe, ki naj služi postavljenim ciljem, je vsako prizadevanje za izpremembo sedanjega družabnega sistema nemogoče. Razlogov za to je več. Eden glavnih razlogov je pač ta, da morajo tisti, ki hočejo graditi, poznati teoretično in praktično načrte tiste gradnje, ki jo hočejo postaviti. Poleg tega morajo poznati tudi sredstva, s katerimi se morejo načrti izvesti. Najvažnejše sredstvo za to je politična in gospodarska izobrazba. Izkušnje za to imamo v preteklosti. Starejši sodrugi se spominjajo, kako so socialisti v stari domovini nastopali na primer za politično akcijo, ko so zahtevali vpeljavo splošne in enake volilne pravice, kako so vodili boje proti smrtni kazni, boje za vzdrževanje od alkoholičnih pijlač; kako so nastopali, da izobrazijo delavske množice v petju, higijeni, literaturi, združništvu itd., itd., in kako so se včasih poslužili gospodarske akcije, da dosežejo politične namene. Socialisti namreč vedo, da objemlje socialistični nauk vse panoge človeške aktivnosti, in da ni socialistični nauk le evangelij, podan na prižnici, ki nima v življenju nobene veljave. Socializem ni beseda, ki naj dela čudeže; socializem je to, kar ga ustvarjajo ljudje, in čim več ga bodo ustvarili, tem več ga bo.

Krščanska vera in druge, ki so zidale na misteriju, ne da bi vpoštevale razmere na zemlji, so morale prej ali slej postati bankrotne. Zakaj? Zato, ker se besede, izgovarjane v templjih in svetiščih, niso prilagajale zemlji ampak so služile le kot pripravnice za življenje po smrti. In če ne bi bil socialističen nauk zasnovan na drugačni filozofiji, kakor so zasnovani nauki raznih cerkva, to je na metafizični mesto materijalistični podlagi, bi doletela socializem neizogibno enaka usoda. Postal bi bankrot.

Človek, ki hoče graditi novo, ki naj ima trajno vrednost človeške družbe, mora gledati vse življenje z materijalističnega stališča. Zgodovino človeštva mora gledati kot vedno se razvijajoče gibanje in valovanje, ki je neodvisno od človeške volje — s stališča takozvanega razvojnega procesa. Eksistenca je nepretrgan proces izprememb in rasti. Človeška družba je kakor drevo in je podvržena enakim naravnim zakonom, kakor vsako drugo življenje. Seveda človek lahko presaja drevesa, jih cepi in nagiba njih rast po svoji volji, kakor mu diktirajo njegovi interesi. Tako je tudi z družabnimi razmerami.

Ako hočemo poznati reči, moramo poznati predvsem njih pojav in njih pogin, njih eksistenca in njih umrljivost. Življenje kot materija je v vednem valovanju, in vtisi, ki jih dobimo iz njega, so del te materije, čeprav so ti deli včasih bolj izgajeni in izgle-

dajo, kakor da niso materija. Iz tega bi morda kdo sklepal, da zametujejo socialisti idejne strani življenja, tiste strani, ki jim pravimo duševno ali vzvišenejše življenje; toda to ni tako. Ravno narobe je res: vsak pravi in zavedni socialist je le praktičen idealist, medtem ko so drugi, ki oporekajo tej trditvi, le špekulantje, ali pa utopistični idealisti. Kar je, ima zvezo z življenjem, torej s stvarino,

Ker je po znanstvenih analizah tako, spoznavajo socialisti to, in se zavedajo svojo velikanske odgovornosti z ozirom na svoje družabne naloge. Zato si prizadevajo, da se o njih pouče, in da pridobe za to vedo, ki ima služiti vsemu človeštvu, največje število ljudi. Socialisti vedo, da bodo morali imeti v socialistični družbi najpopolnejšo organizacijo produkcije, organizacijo distribucije, organizacijo šolstva, iz katere izhaja vsa človeška kultura, pa si že danes prizadevajo, da po svojih močeh vzgajajo svoje pristaše v tej smeri. Ni ga večjega nasprotnika socializma, kakor je neveda in tema. Negacija socializma pomeni pravzaprav odrekanje, da bo človeštvo sploh kdaj sposobno, da se izobrazí; da bo sploh kdaj zmožno vladati demokratično, in da je vsled tega avtokracija in jerobstvo neizogibno. Če je človeštvu že po narodi res usojeno kaj takega — to je, da se ne bo nikdar moglo izobraziti — tedaj je kar gotovo, da je socializem tudi utopiija, in da ima slediti bankrotom raznih verskih sekt. Vzlic temu, da nekateri nasprotniki socializma radi razlagajo in proglašajo to usodo človeštva, da mu škodijo, in vzlic temu, da se nekateri ultraradikalci res obnašajo tako, kakor da je socializem nekakšna vera, ostane vendar resnica, da pobija socialistični nauk ta fatalizem na obe strani. Socializem ne pride na odzgoraj niti od spodaj; ne od dobrih in mehkih sre, niti od praznih, véasi zelo radikalno bobnečih besed, ampak od ljudi samih, od njih dela in pametne akcije. Socializem pride vsled delavske organizacije in obrazbe; vsled smotrenega in prevdarnega dela in potreb, ki so obsežene v razvoju človeške družbe. In čimprej se delavstvo zave teh potreb in se organizira ter izobrazí, timprej pride.

Kdor izgubi vero v socializem, izgubi vero v samega sebe, vero v človeštvo in njegov končni razum, ki mora prej ali slej spoznati svojo duševno zaostalost, ki ga je vodila po krivih potih in mu dajala vsled tega namesto gospodarske svobode in sreče suženjske okove in mizerijo.

Kdor se ne zanima za organizacijo in izobrazbo je nasproten svojim lastnim interesom, svojemu ponosu in splošnemu napredku človeške družbe.

—č.

Prišlo je na dan, da so bile takozvane radikalne organizacije vse polno hujskačev, ki so opravljali to delo v službi policije. To je stara taktika in mi smo že davno upozarjali nanjo. Ali takrat so imeli cele golide gnojnice za nas. Ako bi bili imeli več treznosti, bi bilo vsekakor boljše.

UTRINKI.

V državi New York je bilo pet socialistov izvoljenih v državno legislaturo. Ta jim je pa odklonila njih mesta v zbornici. Velika večina, ki je tako sklenila, se je za utemeljitev svojega koraka sklicevala na strankarsko stališče socialističnih poslancev. Niti največji sovražnik reda ne bi bil mogel svetovati republikanskim gospodom kaj bolj nespametnega. Ne maramo govoriti o pravni strani tega ukrepa. S tega stališča bi bila vsaka beseda odveč. Zakoni se lahko sučejo na vse strani, pa se ne bo v njih našlo absolutno nič, s čimer bi se mogel tak korak opravičiti. Niti najmanjšega dvoma ne more biti o tem, da je z omenjenim ukrepom zakon poteptan. Prav tako je jasno, da je pohojena najenostavnejša pravica voljcev in suvereniteta ameriškega ljudstva v državi New York. Ali nezakonitost ni vse, kar tiči v tem sklepu. V njem je tudi velika nespametnost in z njo se spaja nevarnost. Volilna pravica je najosnovnejša pravica v vsaki demokratični državi. Ona daje ljudstvu možnost, da si uredi razmere po svojem najboljšem prepričanju. Ona mu omogoča reforme, ki se mu zde potrebne. Ona mu garantira kontrolo javnega življenja. Ona je temelj vsake državljanske pravice. Nič ne more biti bolj nevarno, kakor jemati ljudstvu vero v to demokratično metodo. Ukrep newyorške zbornice pa naskakuje prav to vero. Kakšne misli se lahko porode v glavi državljana, če se mu pokaže, da se mu zapira tribuna, ki je bila ustanovljena zanj? Kakšne ideje se lahko izluščijo iz tega, če začne prodirati spoznanje ali vsaj utemeljeno mnenje, da stopa na mesto demokracije diktatura tistega, ki ima slučajno danes moč v rokah? Kako se omajuje spoštovanje zakona, če se javno tepta zakon prav tam, kjer sede njega poklicani varuhi? ... Večina newyorške legislature je nastopila pot, katero naj bi čim prej zapustila, ne toliko v interesu petih izvoljenih socialističnih poslancev, kolikor v interesu resničnega reda, demokracije in mirnega političnega, gospodarskega in socialnega razvoja.

Te dni je bila v Columbusu, O., izredna konvencija premogarske organizacije v Ameriki in na njej je bilo odobreno stališče, katero so bili zavzeli uradniki te organizacije, ko so sprejeli posredovanje prezidenta Wilsona v sporu s podjetniki. Za ta sklep je bilo oddanih 1639 glasov proti 221. Večina je bila torej pretežna. Uradniki unije, zlasti predsednik Lewis so naglašali, da sicer niso priznali pravice vladi, da posega v spor, da so se pa podvrgli nujnosti, hotéči pred vsem ohraniti organizacijo za bodoče boje, ker ni bilo z ozirom na premoč, osredotočeno v tem boju proti premogarjem, doseči popoln uspeh. Ta sklep konvencije pa vendar še ne pomeni definitivnega zaključka vsega boja. Podjetniki niso doslej izrekli svojega mnenja, in če se bodo upirali, kadar naznani od predsednika Wilsona določena komisija nadaljnje zvišanje mezde nad doslej dovoljenih 14 odstotkov, pride lahko do novega boja. Vlada je svojčas precej energično nastopala proti premogarjem in

sedaj bi bilo treba, da izpregovori tudi s podjetniki bolj razumljivo, kajti sicer bi lahko postala njena nepristranost dvomljiva. Za širšo javnost je pa v tej situaciji nov argument za nacionaliziranje jam, iz katerih prihaja vsemu ljudstvu neizogibna potrebna snov, zaradi česar je produkcija premoga javen interes.

Pittsburgh Coal Co. je imela leta 1914 čistega dobička 4.201.070 dolarjev. Leta 1918 je znašal njen dobiček 13.040.151 dolarjev. Pri tem prihaja v poštev, da je produkcija leta 1914 znašala 18.295.851, leta 1918 pa le 17.160.799 ton. Premoga se je nakopalo za en milijon ton manj, dobiček je bil za 400 odstotkov večji... "The Cleveland Citizen" vprašuje na to: Kje se preneha trgovina in kje se pričenja rop?"...

Ameriški "komunisti", ki so najprej razbili socialistično stranko — pod geslom "Delavci vseh dežel, združite se!" — so se takoj za prvi začetek razcepili v dve stranki. Ali to je bil le začetek združevanja delavcev vsega sveta po njihoven receptu. Sedaj se to cepljenje radikalno nadaljuje. V Rochesteru, N. Y., se je ustanovila nova komunistična stranka, ki si je nadela ime "Proletarska stranka Amerike". Na čelu ji stoji O'Brien... Komunisti hočejo biti možje akcije in so vzvišeni nad teorijami, a zaradi najbolj malenkostnih teoretičnih diferenc se drobe, da bo kmalu toliko komunističnih strank, kolikor komunistov. Najbolj kapitalistični kapitalist ne bi mogel svetovati delavstvu drugačne taktike, da jih pripravi ob vsako moč.

American Federation of Labor šteje sedaj nad 4.000.000 članov. Poleg tega je vsaj en milijon delavcev organiziranih v železniških bratovščinah in neodvisnih unijah. Torej je več kakor pet milijonov strokovno organiziranih delavcev v Ameriki. Kakšna moč bi to bila, če bi jo znalo delavstvo tudi politično porabiti! Ni je sile, ki bi mogla priti pri volitvah toliko v poštev, kolikor delavstvo, če bi se zavedlo svoje moči in spoznalo, da ne more biti delavskega zakonodajstva brez delavske politike in ne delavske politike brez delavske politične organizacije. Tedaj se ne bi bilo treba obešati za frak političarjem po poklicu, a tudi fantastično radikaliziranje bi postalo nepotrebno, kajti vpricho takega smotrenega organiziranega nastopa bi morala obmolkniti vsaka reakcija.

Sedmi ruski kongres sovjetov je na predlog Trockega odvezl Friedrichu Adlerju častno članstvo "zaradi njegovega vedenja napram meščanskim strankam in zaradi njegove obrambe koalicije." To je tisti Adler, ki je tekom vojne izvršil znani atentat na bivšega avstrijskega ministrskega predsednika grofa Stuerghka in je bil zato obsojen najprej na smrt in potem pomiloščen na sedemnajst let težke ječe. Po razsulu Avstrije je nastopal precej radikalno, toda ko se je z lastnimi očmi poučil o položaju, je odobril taktiko socialistične stranke in tudi njen

vstop v vlado. Sklep moskovskega kongresa ga menda ne bo preveč bolel, kajti ko je opazil razvoj stvari, se je izrekel proti udeležbi na kongresu takozvane tretje Internacionale. Če bi bila Avstrija sledila zgledu iz Rusije, bi bila danes izročena neizogibnemu umiranju od lakote, in če ne bi bili socialisti vstopili v vlado, ne bi bilo v državi nikogar, da bi bil rešil ljudstvo vsaj onega najhujšega gorja, katerega se je sploh moglo rešiti. Fanatikom je seveda vseeno, tudi če pogine nekoliko milijonov ljudi, le da ostane "čisto", kar imenujejo po krivem "principe".

Kerenski bi se, kar se tiče Rusije, gotovo lahko imenoval nepristranska priča za zaveznike. Ko je stal na čelu ruske vlade, jim je jasno kazal svoje prijateljstvo, in če bi bili Francozi in Angleži znali ceniti to, bi danes ne le v Rusiji, ampak po vsej Evropi marsikaj drugače, bolje izgledalo. Gotovo pa ni Kerenskega mogoče dolžiti boljševizma, že zato ne, ker ima prav boljševikom zahvaliti, da je padel. Če označuje Kerenski zavezniško politiko v Rusiji za zgrešeno, bi ga bilo torej na vsak način vredno poslušati. Kerenski pravi, da bodo boljševiki tako dolgo zmagovali, dokler se bodo zavezniki vmešavali v ruske zadeve. Ta misel ima svojo podlago, in če bi zavezniki nekoliko temeljiteje razmišljali o dosedanjih rezultatih svoje intervencije, bi lahko sami prišli do zaključka, da mora biti precej resnice v teh besedah.

Kerenski pravi: "Rusija trpi boljševike in ultraradikalce, da se reši pasti monarhističnih reprezentantov. Pred osmimi meseci sem napovedal, da se zgodi tako, ko so zavezniške vlade sklenile vmešanje v ruske zadeve in podpiranje Kolčaka, Denikina in Judeniča, katere obdajajo najbolj črni elementi. Izjava Lloyd Georgea in Clemenceauja, da ne bodo podpirali monarhistov, bi bile hvale vredne, če ne bi bile same besede."

Nadalje je Kerenski dejal, da ga niso protizavezniške demonstracije v Vladivostoku in drugih mestih nič presenetile. "Zanimam se za izjavo, ki jo je baje podal Lansing," pravi Kerenski, "da prepusti Amerika Japonski prosto roko v Sibiriji. Upam, da ta izjava ni resnična, ker bi bila zelo nevarna za bodoči mir Rusije, Kitajske in Zedinjenih Držav. Ako bi se Japonska polastila zalog premoga in železa v Sibiriji, bi postala gospodarsko popolnoma neodvisna, kar bi ji omogočilo izvesti njen imperialistični program. Postala bi sovražnica demokracije in bolj in bolj bi ugrožavala civilizacijo. Poizkus, da se opraviči japonski tlak na Sibirijo, češ da prepreči razširjanje boljševizma, je slabotna pretveza. To je nemogoče iz plemenskih, temperamentalnih, industrijskih in gospodarskih razlogov."

Kar se zadnjega stavka tiče, bi moral biti celo takim predpotopnim idejam, kakršne se zbirajo v Parizu, takoj razumljiv. Japonski mandat v Sibiriji ne bi mogel imeti nobene druge posledice, kakor da se koncentrira vse rusko ljudstvo okrog boljševikov in da pride do prave, povsem neprikrite vojne med Rusijo in Japonsko. In kaj bo tedaj s svetovnim mirom?...

Predsedniški kandidat republičanske stranke pri zadnjih volitvah mr. Hughes namerava nastopiti za socialistične poslance države New York, ki jih je republičanska večina izključila iz legislature. Enako stališče zavzema mnogo znanih velikih pravnikov v državi. Morda se vendar zdani republičanski večini v zbornici, da je ustrelila velikega kozla, ko je socialističnim poslancem zabranila vstop v asemblejo, v katero jih je poslalo ljudstvo.

Od lanske volilne zmage Lloyd Georgea se je na Angleškem marsikaj izpremenilo. Pri vseh dopolnilnih volitvah prihaja vladna koalicija v zadrego in večinom zmaguje Delavska stranka. Tako se je zopet zgodilo pri zadnji volitvi v Spen Valley, Yorkshire, kjer je delavski kandidat Tom Meyers zmagal nad kandidati liberalcev in vlade. Če bi se sedaj vršile splošne volitve, bi se položaj v parlamentu do temelja izpremenil in nikakor ni izključeno, da bi delavska stranka dobila kontrolo. Ko so bile zadnje volitve, so imeli angleški volileci izjave vlade in zaveznikov pred sabo in so volili na podlagi teh. Hoteli so dati vladi zaslombo, da bi lože izvedla program, ki ga je bila naznanila. Med tem je šel največji del tistega programa v koš. Domača in zunanja politika se je povsem drugače zasukala, kot so pričakovali volileci. V dobi premirja je bil Lloyd George zelo popularen mož v Angliji, danes je ta popularnost izgubljena, in največ krivde ima ministrski predsednik sam. Razočaral je v Londonu in v Parizu, in volileci izvajajo konsekvence iz tega. Delavska stranka pa maršira.

Načelnik demokratičnega nacionalnega odbora Homer Cummings je podal sledečo izjavo z dovoljenjem, da se objavi v javnosti:

“Ukrep newyorške državne zbornice, da prepreči pravilno izvoljenim članom zbornice vstop, je nasilstvo nad ljudsko vlado in se ne more opravičiti z nobeno teorijo o pravičnosti ali amerikanizmu. Krivico, ki je bila s tem storjena, bi bilo treba popraviti čim hitreje mogoče.”

V Berlinu je bila zopet revolta, ki jo je vojaštvo potlačilo z bajoneti, strojnimi puškami in ognjem. Po dosedanjih vesteh je množica okrog 30.000 ljudi demonstrirala pred rajstagom proti takozvanom “Betriebsräte Gesetz”, po katerem naj bi se delavski sveti različnih industrij postavili na legalno podlago. Dokler niso podrobnosti tega zakona znane, je seveda nemogoče presoditi, ali bi bil delavstvu koristen ali škodljiv. Ali že demonstracije v tako velikem obsegu kažejo, da si sedanja vlada menda vendar ni znala pridobiti zaupanja delavstva, in Noskejeve metode ji bodo pridobile še manj simpatij. Odkar je Bauer prevzel kancelarstvo namesto Scheidemanna, se je večkrat zdelo, da nastopa vlada bolj demokratično in socialno pot. Nemara ima res take namene in lahko bi bilo mogoče, da jo nezadostno poučeni krogi krivo presojujejo, ker mora vpoštovati faktične razmere in ne more zaradi tega izvajati

ADVERTISEMENT

Slov. delavska

podporna zveza

Ustanovljena dne 28.
avgusta 1908.Inkorporirana 22. aprila
1909 v državi Penn.

Sedež: Johnstown, Pa.

GLAVNI URADNIKI:

- Predsednik:** IVAN PROSTOR, 6120 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Podpredsednik: JOSIP ZORKO, R. F. D. 2, Box 113, West Newton, Pa.
Glavni tajnik: BLAS NOVAK, 634 Main St., Johnstown, Pa.
1. Pom. tajnik: FRANK PAVLOVČIČ, 634 Main St., Johnstown, Pa.
2. Pom. taj. ANDREJ VIDRIČ, R. F. D. box 4, Johnstown, Pa.
Blagajnik: JOSIP ŽELE, 6502 St. Clair Ave., Cleveland, O.
Pom. Blagajnik: ANTON HOČEVAR, R. F. D. 2, Box 27, Bridgeport, O.

NADZORNI ODBOR:

- Predsednik nadzor. odbora:** IGNATZ PODVASNIK, 6325 Station St., E. E. Pittsburgh, Pa.
1. nadzornik: SOPHIA BIRK, 606 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
2. nadzornik: IVAN GROSELJ, 885 137th St., Cleveland, O.

POROTNI ODBOR:

- Predsednik porot. odbora:** MARTIN OBERŽAN, Box 72, East Mineral, Kans.
1. porotnik: FRANCO TEROPČIČ, R. 1, Banonza, Ark.
2. porotnik: JOSIP GOLOB, 1916 S. 14th St., Springfield, Ill.

VRHOVNI ZDRAVNIK:

- Dr. JOSIP V. GRAHEK, 843 E. Ohio St., Pittsburgh, Pa**
Glavni urad: 634 Main St., Johnstown, Pa.

URADNO GLASILO: PROLETAREC.

3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

Cenjena društva, oziroma njih uradniki, so uljudno prošeni pošiljati vse dopise naravnost na glavnega tajnika in nikogar drugega. Denar naj se pošlje edino potom Poštnih, Expresnih, ali Bančnih denarnih nakaznic, nikakor pa ne potom privatnih čekov. Nakaznice naj se naslovljajo: Blas Novak, Union National Bank in tako naslovljene pošiljajo z mesečnim poročilom na naslov gl. tajnika.

V slučaju, da opazijo društveni tajniki pri poročilih glavnega tajnika kake pomanjkljivosti, naj to nemudoma naznanijo uradu glavnega tajnika, da se v prihodnje popravi.

ti reforme tako hitro, kakor bi marsikdo rad. To bi bilo mogoče in se je že večkrat zgodilo. Ali naj bo to kakorkoli, absolutna napaka v vsakem slučaju je ta, da se ni znala iznebiti takih elementov kakor Noske, ki jo bodo kompromitirali, dokler bodo njeni člani. In dokler bo tako, je zaman pričakovati, da se vrne notranji mir v deželo.

L. Martens, ki nastopa kot zastopnik ruske sovjetske vlade v Zedinjenih Državah, hoče senatu predložiti dokaze, da nima ne on ne katerikoli njegovih uradnikov zveze s tukajšnjo boljševisko propagando.

Iz založbe Socijalne Matice v Ljubljani smo te dni prejeli nekaj zvezkov socialistične revije "DEMOKRACIJA" in druge brošure, ki jih priporočamo v naročitev.

SEZNAM IN CENE

Peter Bezruč: "Šleske pesmi", iz češčine prevel Fran Albrecht.....	\$.75
Dr. Oto Bauer: "Pot k socializmu", priredil Filip Uratnik.....	.30
Alojzija Štebi: "Demokratizem in ženstvo".....	.20
"Pogled v novi svet".....	.15
"Demokracija" (socialistična revija) 1—3 zvezek.....	.25
"Demokracija" " " 4—7 zvezek.....	.25
"Demokracija" " " 8—12 zvezek.....	.50

Nadalje priporočamo v naročitev:

Etbin Kristan: "Svetovna vojna in odgovornost socializma".....	.80
Etbin Kristan: "V novo deželo".....	.30
"Katoliška cerkev in odgovornost socializma".....	.20

—Ako še niste, pošljite naročilo takoj za—

AMERIŠKI DRUŽINSKI KOLEDAR 1920

— STANE 65c —

V zalogi imamo še nekaj iztisov koledarja letnika 1919. Če ste ljubitelji dobrega povestnega gradiva, ga naročite.

Naročilom priložite money order, gotovino, ali poštne znamke.

Naslov: **PROLETAREC** 3639 W. 26th St.
CHICAGO, ILL.

"Zgodovina človeštva od me-
glenih dni njegovega prvega po-
java, pa do te ure je nepobiten
dokaz večne nezadovoljnosti. Kaj-
ti ta zgodovina je neprekinjena
veriga izprememb, ki jih je člo-
veštvo hotelo, a preko katerih je
hotelo nove izpremembe, čim je
doseglo tiste, ki jih je naprej ho-
telo.

Bodimo zadovoljni, da ni abso-
lutne zadovoljnosti . . ."—E. Kri-
stan v brošuri "V novo deželo".
Naročite jo; stane le 30c.

Kdor ničesar ne ve in ne ve, da
ničesar ne ve, je norec. Izogni se
mu!

Kdor ničesar ne ve in ve, da ni-
česar ne ve, je skromen. Pouči ga!

Kdor kaj ve in ne ve, da kaj ve,
ta spi. Zdrami ga!

Kdor kaj ve in ve, da kaj ve, je
modrijan. Sledi mu!

Arabski pregovor.

NOVOST!

PRAVI VREMENSKI PROROK.

SAMO \$2.25

To je barometer v obliki male hiše
švicarskega sloga, ki vam pove vre-
mensko stanje za 24 ur naprej. To
ni igrača, ampak znanstveno kon-
struiran instrument in deluje avto-
matično pod pritiskom zraka. Ta mala
hišica ima 4 okna, dva na pročelju in
dva ob straneh. Ima tudi dvoje vrat
skozi katere prihajajo številke nazna-
njajoč vremenske spremembe. Med
vratmi je barometer, ki vam prika-
zuje stanje temperature. Na levi
strani nad vratmi hišice je kukavica in na vrhu pročelja hiše je deko-
racija z jelenovo glavo. Z eno besedo, to je krasen izdelek, interesan-
ten za vsako hišo. Natančne instrukcije pošljemo z vsakim naročilom.

NE POŠILJAJTE DENARJA NAPREJ. Izrežite ta oglas in ga
pošljite zaeno s 25c za pošiljalne stroške na spodnji naslov. \$2.25
boste plačali potem, ko prejmete ta predmet. Pišite takoj, dokler
zaloga ne poide.

VARIETY SALES COMPANY,
Dept. 469 E. 1136 Milwaukee Ave., Chicago, Ill.

Severova zdravila vzdržujejo
zdravje v družinah.

Kašelj

je znan kot eden najbolj znanih znakov, ki spremlja prehlad, gripo in kadarkoli so prizadete cevi sapnika. Zato potrebujete zdravilo, ki bo olajšalo vnetje in na ta način ustavilo vznemirjenje ter kašelj. Nobeno zdravilo ni boljše, kakor

Severa's Balsam for Lungs

(Severov Balsam za pljuča), ki je dobro poznan iz leta 1881, kot vspešno zdravilo za zdravljenje prehlada, hripavosti in kašlja, zlasti če izhaja iz vnetja sapnih cevi, krčnih napadov in infurca. Cena 25c in 1c davka, ali 50c in 2c davka, v vseh lekarnah.

Severov almanah za Slovence za leto 1920 zastoji! Vprašajte zanj svojega lekarnika.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

John Plhak & Co.

1151-1153 W. 18th Street

Chicago,
ILLINOIS.

Modna trgovina. Velika zaloga moških, ženskih in otroških oblek, izdelanih po najmodernejšem kroju. Cene nizke.

Dr. W. C. Ohlendorf, M. D.

Zdravnik za notranje bolezni
in ranoceelnik.

Zdravniška preiskava brezplačna — plačati je le zdravila. 1924 Blue Island Ave., Chicago. Ureduje od 1 do 3 pop.; od 7 do 9 zvečer. Izven Chicago ti-čeji bolniki naj pišejo slovensko.

SLOVENCI

pristopajte k

SLOVENSKI NARODNI POD PORNI JEDNOTI

Naročite si dnevnik "Prosveta". List stane za celo leto \$4.00, pol leta pa \$2.00.

Vstanavljajte nova društva. Deset članov(ie) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je: 2657 So. Lawndale Ave Chicago, Ill.

MILWAUKEE, WIS.

Seje slovenskega soc. kluba se vrše vsak drugi in četrti petek v mesecu v Illirija dvorani", 310—1st Ave. Ker so vedno važne stvari na dnevnem redu, zato Vas veče dolžnost, da pridete vsi na sejo. Pripeljite s sabo tovariše, ki se zanimajo za razredni boj in še niso v organizaciji.

Ant. Jeraž, tajnik,
495 Park Str.

Kadar ...

Kadar mislite na potovanje v stari kraj;

kadar želite poslati svojim stari rokrajskim sorodnikom, prijateljem ali znancem denar,

ali kadar imate kak drug posel s starim krajem,

obrnite se na

Leo Zakrajšek-a

70-9th Ave.

NEW YORK, N. Y.

Povej tvojemu prijatelju, da je v njegovo lastno korist, ako postane čitatelj in naročnik Proletarca.

Mi pošiljamo denar v
vse kraje Slovenije,

Hrvatske,
Srbije,
Dalmacije,
in
druge dele
Jugoslavije.

Vse denarne pošiljlatve garantiramo.

American State Bank

1825-1827 Blue Island Avenue,

CHICAGO, ILL.

J. F. Štešina, pred.

A. J. Krasa, blagajnik.